

mind a tanítói, mind a nevelői elvek és gondolatok egyaránt s maradék nélkül érvényesülnek benne, s művészi, mert mind lendületes formában, magasabb etikai szellemtől és nemzeti érzülettől áthatva jutnak kifejezésre. Szinte parenézis-szerűen hatnak a tételek és, a tartalom különbözősége és az egyes fejezetek rövidsége ellenére is, egyiknek-másiknak stílusában, a benne nyilvánuló közvetlenségben és melegségben szinte Kölcsey híres remekművének hangulatára vélünk ráésmélni. Amellett a füzetke tartalmát erős realitás is jellemzi; látnivaló, hogy tételei mind az élesen látó, tapasztalt gyakorlati pedagógusnak, az egész tanári és nevelői munkát bíráló szemmel és a didaktikai műveltség fölényével áttekintő vezető-tanférfiúnak a valóságból, az iskolai életből vett, annak tanítói és nevelői feladatait szinte kimerítően felölelő kitünő megfigyelései. Kívánatosnak tartanók, hogy ez a Mitrovics-*emlékkönyvből* való különlenyomat könnyen kezelhető kis vademeccum-formában újra kiadva általánosan és széles körben, főleg tanárok és tanítók közt úgy elterjedjen, mint szerzőjének szinte fogalomná lett híres magyar nyelvvédő könyvecskéje, és ép oly gyümölcsözővé váljék, mint az.

Gyulai Agost.

Kiss József: Az 1868. évi XXXVIII. t. c. parlamenti tárgyalása. (Különlenyomat a Mitrovics-*emlékkönyvből*.) Debrecen, 1939. 24 lap.

E kis művelődéstörténeti tanulmány szerzője a legvilágosabban gondolkodó, kitünő judiciumú, valóban sokoldalúan képzett gyakorlati pedagógusaimk egyike s a dolgozat maga szinte iskolapéldája annak, miként kell megrajzolni egy nagyjelentőségű kultúrpolitikai alkotás születésének történetét. A népoktatási törvény bizonyára az új Magyarország legfontosabb alaptörvényei közé tartozik s igazán megérdemelte azt a részletes és beható feldolgozást, mellyel szerzőnk az idevágó anyagot összegyűjtötte és világosan kifejtette. Az előzményeket, vagyis e törvénynek 1848-ban történt első elgondolását és megfogalmazását Hajdú Jánosnak, *Eötvös József báró első minisztersége* (Budapest, 1933.) című akadémiai kiadványából ismerjük, azért ezeknek újra való feldolgozását Kiss József tanulmánya mellőzi is és csupán az 1868. június 23-án benyújtott javaslat első megjelenésével veszi föl előadása fonalát. Az Országgyűlési Naplók és Irományok gondos tanulmányozása alapján ismerteti a tervezet sorsának alakulását a javaslat benyújtásától a törvény szentesítéséig. Behatóan megrajzolja a képviselőházi, majd a főrendiházi tárgyalások menetét általában, kiemelve a fontosabb vagy kétséges szakaszok körüli vitákat, itt-ott szószserint idézve egy-egy nevezetesebb vagy érdekesebb beszédnek vagy hozzászólásnak lényeges vagy különösebben jelentőségteljes részeit. Épen ennek az anyagnak kiválasztásában találjuk meg egészséges judiciumát a szerzőnek, mint jeles gyakorlati érzékű tanférfiúnak, ki maga is a népoktatás mezejéről, ennek kitünő ismerőjeként indult el szépen ívelő tanügyi pályájára. Kiss József dolgozatában a parlamentbeli tárgyalásoknak számos érdekes epizódja merül föl a mult homályából és sok mindent érthetővé tesz, ami a törvény szövegének szűkszavú paragrafusaiiban esetleg kevésbé világosnak látszik ma, hét emberöltővel később. Ezért is becses az előttünk levő dolgozat, mely még értékesebbé válik előadásának jelességeinél fogva.

Ohajtandó volna, hogy sok ilyen sikerült és derék tanulmány világítsa meg az utóbbi félszázad kultúrpolitikai eseményeinek és alkotásainak történetét, hogy aztán belőlük az újabb magyar kultúra fejlődésének szintézise létrejöhessen.

Gyulai Agost.

Váradi József: A magyar állampolgárok nevelésének alapelvei. Budapest, 1938. 8.-r., 12 l. — u. ő: **A magyar kisebbség és a kisebbségvédelem.** Budapest, 1938. 8.-r., 14 l. — u. ő: **Az emberért vívott harc neveléstudományi következményei.** Budapest, 1939. 8.-r. 14 l.

E három előadás szilárdhitű vallomástétel a „nemzeti és” keresztény eszményű pedagógia központi jelentősége mellett. A szerző, Széchenyi eszméinek ismert és jeles érdemű terjesztője, a legnagyobb magyar fel-fogásának szellemében világítja meg a felvetett kérdéseket. A nemzeti öntudatra nevelés legfőbb követelményéül az egységes közművelődési rendszer kialakítását jelöli meg; olyan kívánalom, melynek igazsága és elsősége minden kétség nélkül való: Az állampolgári nevelésnek minden iskolában és minden tárgyban érvényesülnie kell; erkölcsi feltételei: a lelkiismeret és a felelősségtudat felébresztése. Nagyon helyes a szerzőnek az a megállapítása is, hogy nevelésügyünket szilárdan a nemzeti eszme irányában, azonban a méltányosság és igazság jegyében kell fejlesztenünk. Széchenyi István már száz esztendővel ezelőtt rámutatott erre a követelményre; sorai ma ismét döntően időszerűek az újjáépülő magyar állam szempontjából. Mi joggal hivatkozhatunk az 1868. évi népiskolai, valamint nemzetiségi törvény méltányos rendelkezéseire, s a hasonló szellemből fakadt legújabb kisebbségi iskolai intézkedésekre. Helyesen figyelmeztet azonban a szerző egy még ma is mutatkozó hiányra: tanuljuk meg minél többen *nem*-magyarajkú honfitársaink nyelvét, mert ezzel fontos hazafias szolgálatot teljesítünk.

»Az emberért vívott harc«-nak, a lelki világválságnak megoldását Váradi vérbeli pedagógus-lelkülettel elsősorban nevelési kérdésnek látja. Rámutat az erkölcsi erők döntő szerepére: erkölcs és igazi művelődés mindig feltételezték egymást. Nem kétséges, hogy a »kultúrának és civilizációnak: első talpköve a szabadság« (Széchenyi), s ettől eltérni átmeneti szükségből csak azért lehet, hogy utána annál jobban kidomborodjék e tétel igazsága. Joggal emeli ki a tanulmány a népi szempont fontosságát a művelődésügy terén. Különösen megszívlelésre méltó az a követelménye, hogy a nevelés ne záruljon le sem a 12-ik, sem a 14. életévvel, hanem folytatódjék az ifjúság és a felnőttek lelki gondozásával tovább. A fejlődés ma már öröndetesesen ebben az irányban halad.

A három füzet eszmeébresztő fejtegetéseit át- meg átszövik a Széchenyi műveiből merített idézetek. Ezek egyrészt feltárják előttünk a legnagyobb magyarnak sokszor szinte döbbenetes erővel ható mélyenlátását és problémafelismerését, — másrészt azonban arra is figyelmeztetnek, hogy tanításainak meggyökereztetése nemzeti közvéleményünkben még egyáltalán nem lezárult feladat.

Hajdu János.